

بررسی ابعاد اجرای طرح کشت ۳۰ هزار هکتاری زعفران برای تامین بخشی از هزینه های انتقال آب دریای عمان

سایه روشن هلدینگ زعفران

مسعود حمیدی/چند سالی است توسعه «کریدور شرق کشور» در راهبردهای کلان کشور مطرح شده؛ توسعه‌ای که پایداری‌اش با آب گره خورده است. در همین خصوص پروژه انتقال آب در بای عمان به استان‌های شرقی، استان خراسان و مشهد کلید خور د. اگرچه این آب گران است و بنا به اذعان مدیران این پروژه، قیمت هر مترمکعب آبی که سرانجام به مشهد می‌رسد حدود ۳ دلار است. مجریان طرح و مسئولان استانی برای اقتصادی کردن این طرح و تامین هزینه‌های آن راهکاری اندیشیده‌اند: «مقرر است در تابستان، آب برای مصارف شرب و صنعت استفاده شود و به صورت ۱۰۰ در صد در اختیار نیازمندان روستا و شهر باشد، ضمن آن که تامین آب صنایع آب بر استان از جمله مجتمع های سنگ آهن و فولاد نیز در همین حوزه دیده شده است. اما به دلیل گران بودن هزینه این آب انتقالی، در فصل زمستان از آن برای تولید محصول پز بار دهن زعفران استفاده خواهد شد، با این توضیح که یک هلدینگ بزرگ در استان مسئولیت این کشت را عهده دار خواهد شد». این همان موضوع مورد بحث است که با دفاعیات و انتقادهایی همراه است. مدافعان طرح کشت ۳۰ هکتاری زعفران را طرحی اقتصادی و بسیار مفید ارزیابی می کنند و منتقدان، اجرای آن را زمینه ساز نابودی زعفران کاران خُر داستان می دانند.

توضیحات مجری طرح انتقال آب

نماینده شرکت «مجری طرح انتقال آب دریای عمان به شرق کشور» درباره دلایل و اهداف اجرای این طرح به «خراسان رضوی» می گوید: در طرح انتقال آب دریای عمان، موضوع رونق اقتصادی را هکند شرق کشور یک اصل مهم است. از سویی هزینه اجرای هر یک از خطوط انتقال آب دریای عمان با حجم ۲۵۰ میلیون مترمکعب در سال معادل چهار میلیارد دلار برآورده شده است. در مجموع قرار است سه خط با حجم انتقال ۷۵۰ میلیون مترمکعب آب در سال، در این طرح اجرا شود. هزینه انتقال هر مترمکعب آب در این پروژه نهایتاً حدود ۳ دلار برای خراسان رضوی است. باتوجه به تمام محاسبات انجام شده، سودآوری این پروژه در یک بازه زمانی برای سرمایه گذار حدود ۱۸ در صد است.

● کشت زعفران، طرحی اقتصادی برای زمستان

«علی عبداللهی» طرح کشت زعفران را یکی از زیرپروژه های طرح توسعه راهکدر شرق کشور بیان می کند و می افزاید: ظرفیت سنجی خطوط انتقال آب دریای عمان بر اساس پیک مصرفی تابستان طرح ریزی شده است. از سویی در فصل زمستان، به دلیل کاهش مصرف آب و

میلیارد دلار برای سرمایه گذار سودآوری قابل توجهی خواهد داشت. چند فاکتور در اقتصاد زعفران وجود دارد؛ اول این که ارزش اقتصادی هر کیلو زعفران ۱۰۰۰ دلار است. نکته دیگر این که در کشت های سنتی این محصول، معمولاً به ارتقای بهره وری توجهی نمی شود و بین ۴ تا ۱۰ تن زعفران از هر هکتار برداشت می شود در حالی که طبق مستندات جهاد کشاورزی، سال گذشته در برخی مزارع کشت این محصول با استفاده از شیوه نوین، حدود ۴۰ تن زعفران از یک هکتار برداشت شد. وی می افزاید: در طرح کشت زعفران، شیوه نوین آبیاری زیرسطحی اجرا خواهد شد و متوسط برداشت زعفران در هر هکتار حدود ۱۱ تن خواهد بود. البته قیمت نهایی هر کیلو زعفران در این طرح همان ۱۰۰۰ دلار خواهد بود. از سویی در کشت زعفران معمولاً در یکی، دو سال اول هزینه ها بالا خواهد بود اما در سال های سوم تا پنجم اجرای طرح، هیچ هزینه ای متصور نیست و تمام هزینه ها سرشکن خواهد شد و سود سرمایه گذار در پایان دوره ۸۸ در صد خواهد بود.

● ۸۸ در صد سودآوری در ۵ سال

این سوال هم مطرح است که آیا کشت زعفران با آبی که قیمت هر مترمکعب آن ۳ دلار است، صرفه اقتصادی دارد؟ نماینده شرکت مجری طرح انتقال آب دریای عمان به شرق کشور، در پاسخ به این سوال می گوید: مازاد آب دوره زمستان این طرح حدود ۴۰ میلیون مترمکعب در سال برآورده شده است و برای استفاده از این ظرفیت، طرح ۳۰ هزار هکتاری کشت زعفران را به پروژه انتقال آب دریای عمان اضافه کردیم. مهم ترین مزیت این طرح سودآوری آن است که در بازه زمانی ۵ ساله اجرای طرح بیش از ۱/۸

مقوله ای بسیار توجیه پذیر و سودآور است. علاوه بر این، در قالب اجرای این طرح برای حداقل ۴۱ هزار نفر اشتغال ایجاد می شود و جذابیت سرمایه گذاری در پروژه انتقال آب دریای عمان را دو چندان می کند. وی باینان این که این طرح بناست در حوزه شهرستان گناباد اجرا شود، می گوید: دلیل انتخاب گناباد، وجود اراضی ملی برای اجرای طرح، ارزان تر بودن هزینه تامین آب نسبت به شهرهای شمالی تر استان و جایگاه این شهرستان در حوزه کشت زعفران است.

● اجرای طرح از مایشی در ۲ مزرعه برای سنجش میزان آب بری

عبداللهی درباره میزان آب مورد نیاز هر هکتار زعفران در این طرح نیز می گوید: بر اساس برآوردها جهاد کشاورزی، برای کشت هر هکتار زعفران به روش سنتی ۳ هزار مترمکعب آب لازم است که این رقم بسیار بالاست. برای همین فعلاً به صورت آزمایشی در دو مزرعه ۱۰۰ هکتاری و ۳ هزار هکتاری به روش زیرسطحی زعفران کاشته شده است تا میزان دقیق مصرف آب در طرح ۳۰ هزار هکتاری مشخص شود. اما باید توجه داشت آب دریای عمان از خارج حوزه به استان منتقل می شود و از ظرفیت آبخوان های استان استفاده نمی شود بلکه این آب به ظرفیت آبخوان ها افزوده خواهد شد. از سوی دیگر، این آب باز چرخانی

و توسعه پیدا کند. در واقع نمی توان بدون ایجاد زمینه ها و بازارهای جدید، افزایش تولید زعفران داشته باشیم. رئیس اتحادیه صادر کنندگان زعفران استان تأکید می کند: درست است که بازار جهانی ممکن است پذیرای این میزان کشت باشد اما نباید توسعه کشت این محصول در کشورهایی مانند چین و آمریکا را نادیده گرفت.

● شاید در ۵ سال آینده آب ۱/۵ دلاری به صرفه باشد

وی درباره به صرفه بودن کشت این محصول با آب انتقالی و هزینه ۱/۵ تا ۳ دلاری برای هر مترمکعب نیز می گوید: محصول زعفران از مهرماه تا اردیبهشت نیازمند آبیاری است زیرا شرایط اقلیمی و خشکسالی، بارش ها را کاهش داده

و توسعه پیدا کند. در واقع نمی توان بدون ایجاد زمینه ها و بازارهای جدید، افزایش تولید زعفران داشته باشیم. رئیس اتحادیه صادر کنندگان زعفران استان تأکید می کند: درست است که بازار جهانی ممکن است پذیرای این میزان کشت باشد اما نباید توسعه کشت این محصول در کشورهایی مانند چین و آمریکا را نادیده گرفت.

می شود لذا قیمت نهایی هر مترمکعب آب برای کشت زعفران حدود ۱/۵ دلار خواهد بود.

● خُرده مالکان می توانند سهام دار شوند

سوال مهم دیگر این است که اجرای چنین طرحی در وسعت ۳۰ هزار هکتار در استانی که ۷۵ در صد اراضی آن خرده مالکی است، چه تأثیری بر کار زعفران کاران خُرده خواهد داشت؟ عبداللهی در این خصوص می گوید: در منطقه گناباد کشت زعفران در حد بسیار خرد است و نیروی انسانی بسیاری محدودی در این زمینه فعالیت می کنند بنابراین وقتی یک طرح کشت صنعتی در وسعت ۳۰ هزار هکتاری ایجاد شود و آن هم بدین صورت که خود خُرده مالکان می توانند در آن سهام دار شوند، بدون شک باعث ارتقای بهره وری در این منطقه خواهد شد و علاوه بر این که سود بیشتری را عاید کشاورزان خواهد کرد، موجب تقویت اقتصاد کشاورزی منطقه نیز خواهد شد.

● تجربه خوب کشت پسته در کرمان

وی تأکید می کند: در واقع تجربه کشت های صنعتی مانند کشت پسته در کرمان نشان می دهد این موضوع باعث تقویت بخش کشاورزی و ارتقای بهره وری حتی در کشاورزی های خرده مالکی خواهد شد. یکی دیگر از دغدغه ها این

رئیس جهاد کشاورزی: بعد از پایان مطالعات اظهار نظر می کنیم

ضلع دیگر ماجرا، وزارت جهاد کشاورزی

به عنوان متولی اصلی کشت این محصول است. به همین دلیل نظر رئیس سازمان جهاد کشاورزی خراسان رضوی را هم درباره طرح کشت ۳۰ هزار هکتاری زعفران جویا شدیم، هر چند که او معتقد است بعد از پایان مراحل تهیه و تدوین و مطالعات کارشناسی درباره

این طرح، اظهار نظر خواهد کرد. «محمد رضا اورانی» در گفت و گو با خراسان رضوی از اظهار نظر او راجه به کشت زعفران خودداری می کند اما درباره میزان مصرف آب هر هکتار

زعفران می گوید: در کشت سنتی هر هکتار زعفران به طور متوسط به ۴۵۰۰ مترمکعب آب نیاز است و در کشت های نوین، میزان مصرف به ۳ هزار مترمکعب خواهد رسید اما باتوجه به نوع خاک و نوع کشت، میزان مصرف آب متفاوت خواهد بود. البته اورانی پیش از این در نشستی تخصصی بررسی این طرح نکاتی را مطرح و اظهار کرده بود: در ۷۵ درصد بهره برداران استانمان خرده مالک هستند و مهمی است که مجریان طرح، سرمایه گذاران و مسئولان دولتی باید بر آن تمرکز داشته باشند. در شرایطی که به گفته مسئولان جهاد کشاورزی، ۷۵ درصد بهره برداران این صنعت در استان خُرده مالکان هستند، بدون شک نباید خودمان مجری طرحی باشیم که به نابودی این جامعه اقتصادی بینجامد و به تبع آن، پدیده تلخی مانند مهاجرت به حاشیه شهرها تقویت شود. تکرار تجربه های نامبارک اقتصادی نیز موضوعی است که باید از بروز آن جلوگیری کرد، اگرچه جذب سرمایه از هر جایی که باشد اقدام مثبتی است، اما این که سرمایه گذاران بزرگ و دارای شهرت دیگر استان ها برای سود بردن از هلدینگ زعفران به خراسان رضوی بیایند اما صاحبان اصلی این صنعت و سرمایه گذاران خُرده نتوانند در این فرصت اقتصادی مشارکت کنند (مانند آن چه در صنعت فولاد استان با حضور اصفهانی ها رخ داد)، اتفاقی است که باید از آن جلوگیری کرد.

خراسان: هلدینگ زعفران، اقتصاد زعفران کاران خُرده را تهدید نکند

آن چه در این گزارش به نقل از مجریان طرح و مسئولان مربوط ارائه شد، تا حدودی جزئیات طرح کشت ۳۰ هزار هکتاری زعفران با استفاده از ظرفیت آب انتقالی از دریای عمان طی دوره زمستان را شفاف کرد. طرحی که می تواند مزیت های اقتصادی کم نظیری به همراه داشته باشد و علاوه بر اشتغال زایی و رونق تولید، زعفران کاران را که با برندهای خارجی و توسط دلالان در دیگر کشورها عرضه می شود، به محصولی جهانی با نام و برند ایرانی تبدیل کند. اما در کنار این مزیت ها، توجه به کشاورزان خرده مالک و جلوگیری از لطمه دیدن آن ها، دغدغه مهمی است که باید به آن پرداخت و نگرانی ها درباره آن را رفع کرد. ظرفیت های موجود در استان و تجربه های گذشته دو فاکتور مهمی است که مجریان طرح، سرمایه گذاران و مسئولان دولتی باید بر آن تمرکز داشته باشند. در شرایطی که به گفته مسئولان جهاد کشاورزی، ۷۵ درصد بهره برداران این صنعت در استان خُرده مالکان هستند، بدون شک نباید خودمان مجری طرحی باشیم که به نابودی این جامعه اقتصادی بینجامد و به تبع آن، پدیده تلخی مانند مهاجرت به حاشیه شهرها تقویت شود. تکرار تجربه های نامبارک اقتصادی نیز موضوعی است که باید از بروز آن جلوگیری کرد، اگرچه جذب سرمایه از هر جایی که باشد اقدام مثبتی است، اما این که سرمایه گذاران بزرگ و دارای شهرت دیگر استان ها برای سود بردن از هلدینگ زعفران به خراسان رضوی بیایند اما صاحبان اصلی این صنعت و سرمایه گذاران خُرده نتوانند در این فرصت اقتصادی مشارکت کنند (مانند آن چه در صنعت فولاد استان با حضور اصفهانی ها رخ داد)، اتفاقی است که باید از آن جلوگیری کرد.

اول آب شرب، بعد صنعت و در نهایت کشاورزی

مهدی تقوایی، رئیس گروه هماهنگی امور اقتصادی استانداری: هدف ما توسعه

محوری است، نکته مهم این که هم اکنون مجتمع سنگان و فولاد در خواست آب دارند و پس از انتقال آب به استان، اولویت اول ما تامین نیاز شرب و پس از آن تامین بخش صنعت و در نهایت عرضه کشاورزی است. نکته بعد این است که اعضای هیئت موسس باید در نامه ای آمادگی خود را به استانداری اعلام کنند. بحث بازار و توسعه و تنوع آن نیز برای ما حائز اهمیت است. همچنین هیئت موسس باید برای کشاورزی استان برنامه ریزی کند، در بحث سرمایه گذاری نیز در صورتی که از استان کسی داوطلب نشود، از خراسان جنوبی سرمایه گذار جذب خواهد شد.

بخشی از ارقام با تجربیات ماسازگار نیست

سید علی حسینی عضو شورای ملی زعفران:

ملی زعفران: بحث ما روی اعداد و ارقام درباره کشت زعفران توسط یک هلدینگ بزرگ است. بخشی از این ارقام با تجربیات ما به عنوان فعالان این عرصه سازگار نیست. زمانی که صحبت از آب مصرفی حدود ۳ هزار مترمکعب در سال برای تولید زعفران و میانگین برداشت نیز ۱۱ کیلوگرم برآورد می شود، می توان به صراحت گفت که کار ناشدنی است. افرادی که ر کوردار برداشت زعفران هستند، مزارعشان تراکم بیشتری دار و آبیاری و تغذیه بیشتری انجام می دهند. در هر متر مربع زمین، یک گرم زعفران تولید و از هر پیاز، یک تا سه عدد گل برداشت می شود. آب به تنهایی مشکل زعفران را حل نمی کند.

نگرانی از مهاجرت زعفران کاران به حاشیه شهرها

فرشید منوچهری، دبیر شورای ملی زعفران:

به نظر می رسد هدف باید به جای ارائه برنامه ها و پیشنهادها درماتی به دور از دسترس و واقعیت، ابتدا حفظ وضع موجود و تثبیت کشاورزی فعلی، بر اساس محاسبات هزینه و فایده باشد. انتقال آب از دریای عمان به استان باید زنجیری و کسب و کار زعفران کاران موجود را حفظ کند، نه این که عامل از بین رفتن کشاورزی خرده پا و مهاجرت فعالان این عرصه به حاشیه شهرها شود. از سوی دیگر، قیمت تمام شده آب و مدیریت توزیع آن نیز باید مشخص و زیرساخت های لازم نیز به موازات اجرای پروژه، فراهم شود. طبیعی است با آب گران دیگر اجرای سیستم غرق آبی مفهومی نخواهد داشت. علاوه بر این، باید امکان رقابت استفاده کنندگان از این آب را در مقایسه با سایر تولید کنندگانی که آب ارزان تر دریافت می کنند، فراهم کنیم.

ابهامات سرمایه گذاران رفع شود

محمد حسین روشنگر، عضو هیئت نمایندگان اتاق مشهد

: اصل طرح مورد استقبال است و با تمام توان در حوزه تشکّل بخش خصوصی از آن دفاع می کنیم اما باید برنامه ریزی موثری صورت گیرد تا مقدمات مصرف این محصول به چند برابر میزان فعلی برسد و بازدهی ایجاد کند.... اگر شرکت «نگین تابش شرق» چرخ پنجم مجموعه «تابش» باشد، طبیعتاً کمتر کسی برای سرمایه گذاری اعتماد می کند و این جایگاه باید تقویت شود تا سرمایه گذاران رایگان استفاده می کردند اما حالا برای استفاده از آب ۳ دلاری باید فرهنگ سازی شود.

مختصات اقتصادی مدنظر قرار گیرد

علی شریعتی مقدم، عضو اتاق مشهد:

مسیر اجرای چنین طرح هایی باید مختصات اقتصادی محصول زعفران هم مد نظر قرار گیرد... ۴۰۰ تن زعفران تولیدی (که در سال آینده به دلیل شرایط آب و هوایی میزان آن افزایش می یابد) همین حالا بیشتر از نیاز بازار است. بحث دیگر متوجه بهای تمام شده این محصول است، در گذشته کشاورزان از آب رایگان استفاده می کردند اما حالا برای استفاده از آب ۳ دلاری باید فرهنگ سازی شود.

خرید آب توسط هلدینگ زعفران یا از طریق فروش سهام

اسدی، مدیرعامل شرکت تابش: کل سرمایه گذاری برای طرح انتقال ۳/۹ میلیارد دلار است. برای این منظور حدود سه میلیارد دلار از صندوق توسعه ملی وام دریافت خواهد شد و ۹۷۵ میلیون دلار نیز آورده سرمایه گذاران است. شرکت از دو طریق می تواند مشارکت لازم را جلب کند؛ روش اول این که هلدینگ تولید زعفران، خرید تضمینی آب را انجام دهد که تقریباً ۴۱ میلیون مترمکعب آب (برای نیاز ۳ هزار هکتار) را از خط انتقال در سال خریداری می کند. در واقع این شرکت باید دو سال آب را خریداری کند که مقدار آن به ۸۳ میلیون مترمکعب می رسد و هزینه آن ۲۵۰ میلیون دلار خواهد بود. سهم هر هکتار نیز در روند خرید تضمینی آب، ۱۰ هزار و ۸۳۳ میلیون دلار است. روش دوم خرید سهام است که بر اساس آن مقدار سه سهم زعفران از کل آب در شرکت تابش ۱۶/۶۷ درصد است و سه سهم شرکت نگین تابش رضوی ۱۶۲ میلیون و ۵۰۰ هزار دلار خواهد بود.